

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูล

- 1) ประชากร ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว จำนวน 77 คน
- 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย 3 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม และแบบบันทึกการจัดเวทีชาวบ้าน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

2.1.1 แบบสอบถาม โดยการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมากำหนดกรอบของเนื้อหาข้อคำถาม แล้วนำเครื่องมือไปทดสอบกับกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านหนองมะค่าแต้ ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

2.1.2 แบบประเมินองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม ผู้วิจัยได้นำมาจากงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน” มาใช้เป็นประเด็นในการกำหนดเป็นองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งในแต่ละด้านที่อยู่บนพื้นฐานตามศักยภาพของกลุ่ม

2.1.3 แบบบันทึกการจัดเวทีชาวบ้าน โดยกำหนดประเด็นที่ใช้ในการทำเวทีที่ตอบวัตถุประสงค์ ได้แก่ ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัจจัย ยุทธศาสตร์และแผน และปัจจัยความสำเร็จของกลุ่ม

2.2 รายละเอียดของเครื่องมือ มีดังนี้

2.2.1 แบบสอบถาม สำหรับสอบถามสมาชิกเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายปิดและปลายเปิด แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ (ภาคผนวก ก)

- 1) ส่วนที่ 1 ข้อมูลทางด้านสังคม ประกอบด้วยคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในชุมชน ตำแหน่งใน อบต. และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

2) ส่วนที่ 2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ อาชีพ เสริม รายได้ในครัวเรือน และรายจ่ายในครัวเรือน

3) ส่วนที่ 3 ข้อมูลการผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วยคำถาม 12 ข้อ ได้แก่ พื้นที่ปลูกข้าว พื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ ลักษณะดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำ แหล่งเงินทุน แหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ แรงงาน เครื่องจักร/วัสดุในการผลิต มาตรฐานการผลิต แหล่งจำหน่าย และวิธีการจำหน่ายผลผลิต

2.2.2 แบบประเมินองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม สำหรับประเมินกลุ่มและสมาชิก ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายปิด มี 2 ลักษณะ คือ แบบ 2 คำตอบ คือ มี/ไม่มี ต่อเนื่อง/ไม่ต่อเนื่อง เหมาะสม/ไม่เหมาะสม และแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีประเด็นคำถาม 7 ประเด็นตามตัวชี้วัด ดังนี้ (ภาคผนวก ข)

1) ประเด็นที่ 1 กลุ่มและการบริหารกลุ่ม ประกอบด้วยคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ สมาชิก กรรมการ การกำหนดโครงสร้างและการคัดเลือกคณะกรรมการ การกำหนดกฎระเบียบและข้อบังคับ การบริหารงาน และเครือข่าย

2) ประเด็นที่ 2 การผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ พื้นที่นา คุณภาพเมล็ดพันธุ์ และการจัดการแปลงนา

3) ประเด็นที่ 3 การเรียนรู้ ภูมิปัญญา และการพัฒนาสมาชิก ประกอบด้วยคำถาม 7 ข้อ ได้แก่ การได้รับความรู้ การศึกษาดูงาน แหล่งศึกษาเรียนรู้ การทดลองทำด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีผู้รู้/ผู้ชำนาญในกลุ่ม และการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญา

4) ประเด็นที่ 4 การตลาด ประกอบด้วยคำถาม 14 ข้อ ได้แก่ แผนการขาย และกำหนดแหล่งลูกค้า การประชาสัมพันธ์สินค้า/บริการภายในชุมชน การประชาสัมพันธ์สินค้า/บริการภายนอกชุมชน การประชาสัมพันธ์เหมาะสมและต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์ ผู้รับผิดชอบด้านการตลาดของกลุ่ม การขายร่วมกันเป็นกลุ่ม อำนาจต่อรองกับตลาด ปริมาณการผลิตสินค้า และการให้บริการสู่ตลาด อำนาจต่อรองตลาด บันทึกการขาย ระดับของตลาด การติดตาม ประเมินการจำหน่ายสินค้าและบริการ และการปรับปรุงสินค้า

5) ประเด็นที่ 5 การจัดการเงินทุนของกลุ่ม ประกอบด้วยคำถาม 9 ข้อ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกองทุน ผู้สนับสนุน/ที่ปรึกษากองทุน ระเบียบข้อบังคับกองทุน การระดมทุน และดำเนินธุรกิจเพื่อเพิ่มเงินกองทุน แผนการจัดการเงินทุน (ด้านการพัฒนาการผลิต ด้านการเรียนรู้ของสมาชิก ด้านการส่งเสริมการตลาด) การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย จำนวนเงินกองทุนในปี

ที่ผ่านมา การตรวจสอบและเปิดเผยข้อมูลการเงินแก่สมาชิก และการสรุปและประเมินผลด้านเงินทุนกลุ่ม

6) ประเด็นที่ 6 กิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่ม ประกอบด้วยคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ ประกอบด้วยคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมการเพิ่มรายได้ กิจกรรมการลดรายจ่าย การเก็บออมของสมาชิกโดยกลุ่ม การแปรรูปและเพิ่มมูลค่า เรื่องที่เรียนรู้อื่นๆ (การเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การเก็บออม การแปรรูป/เพิ่มมูลค่า) และการเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

7) ประเด็นที่ 7 การประเมินผลลัพธ์ในการดำเนินงาน ประกอบด้วยคำถาม 8 ข้อ ได้แก่ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ ความโดดเด่นของสินค้าและบริการ การยอมรับของลูกค้า/ผู้บริโภค ความสำเร็จของแผนและกิจกรรมของกลุ่ม การเพิ่มทักษะความสามารถของสมาชิก ความพึงพอใจของสมาชิกต่อกลุ่ม และประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากกลุ่ม

2.2.3 แบบบันทึกการจัดเวทีชาวบ้าน สำหรับกลุ่มและสมาชิก โดยมีประเด็น ดังนี้ (ภาคผนวก ค)

1) ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม ประเด็นคำถามคือ อะไรเป็นตัวบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของกลุ่ม

2) การวิเคราะห์ปัจจัย (SWOT) ประเด็นคำถามคือ กลุ่มของเรามีอะไรดี อะไรด้อย (จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค)

3) ยุทธศาสตร์ ประเด็นคำถามคือ กลุ่มจะพัฒนาเรื่องอะไร

4) การจัดทำแผนปฏิบัติการ ประเด็นคำถามคือ กลุ่มจะทำอย่างไร (ทำอะไร ทำทำไม ทำอย่างไร ทำกับใคร ทำเมื่อไร ใครรับผิดชอบ ทำเอง/ประสาน)

5) ปัจจัยความสำเร็จของกลุ่ม ประเด็นคำถามคือ อะไรที่ทำให้กลุ่มของเราเข้มแข็ง

2.3 การให้คะแนนและการให้ความหมายแบบประเมินองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม มีดังนี้

2.3.1 ข้อคำถามแบบปลายปิด แบบ 2 คำตอบ คือ มี หรือ ไม่มี โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การให้คะแนนในแต่ละข้อ ให้คะแนนจากคำตอบที่เลือก 1 คะแนน

2) การสรุปคะแนนในแต่ละข้อ นำคะแนนคำตอบมารวมกัน แล้วสรุปออกมาเป็นความถี่/จำนวน

3) การคำนวณนำคะแนนรวมแต่ละข้อมาหาร้อยละ

4) การเปรียบเทียบ นำค่าร้อยละแต่ละข้อมาทำการเปรียบเทียบ

5) การตีความให้ความหมาย นำค่าร้อยละที่มีมากกว่ามาอธิบาย

2.3.2 ข้อคำถามในแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's scale) มีขั้นตอนดังนี้

1) การให้คะแนน มาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's scale) ดังนี้

5 = มากที่สุด

4 = มาก

3 = ปานกลาง

2 = น้อย

1 = น้อยที่สุด

2) การคำนวณในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้

คะแนนสูงสุด-คะแนนต่ำสุด = $5-1 = 4$

ความห่างของคะแนนในแต่ละช่วงชั้น = $4/5 = 0.80$

3) การกำหนดเกณฑ์และการให้ความหมาย นำค่าเฉลี่ยในแต่ละข้อมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 = มากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 = มาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 = ปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 = น้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 = น้อยที่สุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

การดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูล	วันที่/เดือน/ปี
1) ศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสถานการณ์ ดำเนินงานของกลุ่ม เก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มผู้ผลิต ชาวอินทรี จำนวน 30 คน โดยใช้แบบสอบถาม	4-5 พฤศจิกายน 2558 ณ กลุ่มผู้ผลิตชาวอินทรีชุมชนบ้านสาย ยาว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
2) การจัดทำองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยการจัดเวทีชาวบ้าน ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่ม	

การดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูล	วันที่/เดือน/ปี
ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จำนวน 30 คน เพื่อระดมความคิดเห็นและจัดทำแบบประเมินองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยใช้แบบบันทึกการจัดเวทีชาวบ้าน	1-2 ธันวาคม 2558 ณ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์
3) การประเมินผลเพื่อศึกษาความเข้มแข็งของกลุ่มตามองค์ประกอบตัวชี้วัด โดยการให้สมาชิกทั้งหมดประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จำนวน 30 คน เป็นผู้ประเมิน เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของกลุ่มก่อนเริ่มดำเนินโครงการวิจัย โดยใช้แบบประเมินองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม	4 มกราคม 2559 ณ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์
4) การจัดทำยุทธศาสตร์หรือแนวทางในการพัฒนากลุ่ม โดยการจัดเวทีชาวบ้าน ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จำนวน 30 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ร่วมกับผลการประเมินความเข้มแข็งมาประกอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ของกลุ่ม โดยใช้แบบบันทึกการจัดเวทีชาวบ้าน	5 มกราคม 2559 ณ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์
5) การจัดทำแผนปฏิบัติการ โดยการจัดเวทีชาวบ้าน ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จำนวน 30 คน เพื่อระดมความคิดในการจัดทำแผนปฏิบัติงานเพื่อพัฒนากลุ่ม โดยใช้แบบบันทึกการจัดเวทีชาวบ้าน	6 มกราคม 2559 ณ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์
6) การศึกษาดูงาน สมาชิกกลุ่มฯ ศึกษาดูงาน เรื่อง การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems) 2 ครั้ง <u>ครั้งที่ 1</u> แกนนำกลุ่มฯ ประกอบด้วยประธานกรรมการ และเลขานุการ จำนวน 5 คน	12 ธันวาคม 2558 ณ บ้านทัพไทย ตำบลท่อม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุรินทร์

การดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูล	วันที่/เดือน/ปี
ครั้งที่ 2 สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จำนวน 30 คน	7 มกราคม 2559 ณ บ้านทัพไทย ตำบลท่อม อำเภอ ปราสาท จังหวัดสุรินทร์
7) การติดตามการดำเนินงานตามแผน โดยคณะนักวิจัย ดำเนินการเยี่ยมและติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อ กระตุ้นให้กลุ่มนำแผนปฏิบัติการไปดำเนินการ และรับ ฟังปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งหาทางออกใน ปัญหาอุปสรรคร่วมกัน	ครั้งที่ 1 วันที่ 22-23 กุมภาพันธ์ 2559 ครั้งที่ 2 วันที่ 9-10 พฤษภาคม 2559 ณ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสาย ยาว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
8) จัดอบรมการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems) โดยคณะนักวิจัย	17 พฤษภาคม 2559 ณ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสาย ยาว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
9) การประเมินผลเพื่อศึกษาความเข้มแข็งของกลุ่ม ภายหลังจากการพัฒนา ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่ม ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จำนวน 30 คน เป็นผู้ประเมิน เพื่อให้ ทราบถึงความก้าวหน้าในการดำเนินการพัฒนากลุ่ม จะ ดำเนินการภายหลังจากเกษตรกรเก็บเกี่ยวและจำหน่าย เมล็ดพันธุ์ข้าวโดยการจัดเวทีชาวบ้าน ใช้แบบประเมิน องค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม	11-12 กรกฎาคม 2559 ณ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสาย ยาว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์หาค่าความถี่ ร้อยละ
ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามระเบียบ
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ